

УДК 130.2:572.026]:37
 ORCID ID: 0000-0002-2885-138X

Людмила Кондрацька
 (Україна)

**ХУДОЖНІЙ МЕТАМОДЕРНІЗМ:
 від експансії мертвого – до дихання живого**

У сучасній ситуації легітимної експансії світогляду Богозалишеності артпрактика (реконструкції Рейчел Уайтлід, ілюзії Жоса де Мея, інсталяції Деніела Бьюрена, відео Марти Рослер і т.п.) постає ризомою викривлених (іронічно-саркастичних) дзеркал реального буття, культурової спадщини. Це радикалізує віддалення митця від першопричини як «безглузлого поняття», «наївної примари» [6]. Таке необачне загравання з традицією у лабіринті бодрійарівських симулякрів, як констатують, Фредерік Джеймісон [5], Жан Франсуа Ліотар [6], Ісхаб Хассан [15], провокує створення масової культури і занурюється в контрпасіонарну ситуацію інфернально імпульсуючого затягування історичної паузи. Воно нестерпно набридає животінням у в'язкому болоті імпотентної культури реміксів, млявим модифікаційним повтором давно забутих форм, конвульсивно «оживлюваних» потужною енергетикою новітніх цифрових технологій, та істеричним випинанням перверсивних тенденцій сучасності (крайнього фемінізму, гомосексуалізму, політкоректної всездозволеності). Інтерпретація цього постмодерністського маскульту нагадує розв'язання захоплюючих квестів із цинічних посилань і цитат [2, с. 38] – фантомних і одномірних, розрахованих на невибагливий бездуховний натовп.

Утім, шанс появи зовсім іншого мистецтва, екзистенційно куди більш насиченого і значущого, далеко не втрачено. Контури такої арт-практики вже починають поступово проступати в отупляючому тумані актуальної дійсності. Мистецтво повертається до власного магічного витoku (магічного ритуалу, містеріального дійства), до магічно-оперативної ролі, поступово вивільняючись від снодійної енергії соціуму. Йдеться про глобальний культуровий процес, що характеризується «коливанням» *над* двома протилежностями ХХ століття – модерністським бунтарським пафосом і постмодерністською іронією (байронівським переспівом ідей Канта).

Однією із спроб означення нової арт-практики є дефініція «*метамодернізм*»¹ (від грец. μεταξύ – «рух між-поза протилежними полюсами»), запропонована у 2010 році голандськими філософами Тимотеусом Вермюленом і Робіном ван ден Аккером у однойменних «Нотатках» [31]. А у 2011 году, на підставі методологічних узагальнень [1; 7; 8; 10; 11; 12; 13] і багаторічного досвіду безпосереднього спілкування з лідерами

¹ Більшість критиків для визначення цієї ситуації скористались семантично суперечливим терміном «*пост-постмодернізм*». Філософ Алан Кірбі для позначення сучасної парадигми культури запропонував дефініції «*цифромодернізм*» і/або «*псевдомодернізм*» [16, с. 2.]. Теоретик культури Роберт Самуельс охарактеризував нашу епоху як «*автомодернізм*» [17, с.9].

метамодерністів – Демієном Херстом, Джеффом Кунсом, Такасі Муракамі, Трейсі Емін, JR, Олафуром Еліассоном і Джеймсом Тарреллою – Люк Тернер (завдяки творчій колаборації з Шаєм Лабафом) на своєму сайті опублікував «Маніфест метамодерніста» [18]. Його зміст віддзеркалює портрет підприємливого, принципового і схибленого на саморекламі аукціоніста, який з євангельським завзяттям проповідує доктрину Жана-Поля Сартра: *«Людина – це перш за все істота, яка свідомо проектує себе в майбутнє»* [18, с. 4]. Із 8 пунктів «Маніфесту» увагу привертає сьомий:

«Точно так само, як наука прагне до поетичної елегантності, художники можуть вирушити на пошуки істини. Пізнавальним ґрунтом для них може слугувати афористична і метафористична інформація. Ми пропонуємо науково-поетичний синтез наївного магічного реалізму та незаідеологізованого прагматичного романтизму. Сотеріологічна активність осциляції (*від лат. oscillatum – гойдатись, коливатись*) породжує смисл з надією на перспективу піднесеного» [18, с. 10].

Очевидність сказаного підтверджує живопис Адама Міллера, Мітча Гріффіта, Кея Доначі, колажі Девіда Торпа, інсталяції Баса Яна Адера, фільми Мішеля Гондрі, Уеса Андерсена, Спайка Джонса, постінтернет-музика в жанрі мікстейл і герідж Арса, Lotica, Holly Herndorna. Ще більш рельєфніше це проглядається у архітектурних практиках (останні проекти Херцога і де Мьорона, міські пейзажі Арміна Бейма і Грегорі Крюдсона; приміські ритуали Девіда Лінча, будівля Ельбської філармонії П'єра де Мьорона і Жака Герцога в Гамбурзі). В них успішно долається суперечність між культурою і природою, кінечним і безкінечним, буденним і піднесеним, формальною структурою і бюрократичною невизначеністю (як альтернативою деконструкції). Заперечуючи постмодерністську метафору світу «як тексту», вони сходяться на актуальності метафори світу «як множинного перформативного акту» (від лат. *performato* – дію).

Таким чином, метою пропонованого допису постає ***антропологічне обґрунтування нового перформативного повороту в мистецтві і*** художня епістемологія візуально-оптичного *а-топічного метаксису* (буквально: території без кордонів, позиції без меж).

Серед таких а-топічних прикладів назвемо кілька експонатів Denny Gallery (2018): щирі і красиві дигітальні одкровення Рассела Тайлера; інсталяція «Використовувати більше зеленого кольору» Джеймса О. Кларка; «Паперову ляльку-3» Джастіна Хілла; проект Марселіна МакНіла «Скелелаз»; музику Суф'яна Стівена та Дженні Льюїса; архітектуру Фредді Мамані Сілвестре; кінематографію Уеса Андерсона і Міранди Джулі; проекти Дейва Еггерса, Еліфа Батаумана та Дженніфер Еган.

Осягнення сутнісного смислу цих проектів, як переконав досвід, передбачає переналаштування нашого візуального мислення та вибору відповідної оптики. Йдеться про осмислення і реалізацію принципів організації складних метасистем [9]. Отож, арт-практики метамодернізму розгортають перед нами свої версії екзистенціального, які передбачають здобуття

компетентності *переналаштування* зору і слуху на адекватну оптику і акустику осягнення сутності Буття. Йдеться про осмислення і реалізацію принципів організації складних метасистем [14]. Їх можна розбити на три групи –

1) **принципи складності:**

- неаддитивності;
- цілісності;
- додатковості (за Н. Бором);
- спонтанного виникнення (за І. Пригожиним);
- несумісності (за Л. Заде);

2) **принципи невизначеності:**

- управління невизначеностями;
- незнання (неповноті, неточності і суперечності знання про складні системи);
- множинності не-факторів (в сенсі А. С. Наріньяні);
- відповідності;

3) **принципи еволюції:**

- різноманітності шляхів розвитку;
- єдності і взаємопереходів порядку і хаосу;
- коливальної (пульсуючої) еволюції.

Означені принципи реалізуються за допомогою особливих художніх *стратегій*. Серед них найбільш ефективними постають:

- метарефлексивність;
- наратив «подвійного кадру»;
- дизайнова провокація;
- soft-norm;
- конструктивний пастіш;
- нормкор;
- антропоморфізація;
- meta-cute.

1. *Метарефлексивність* – це спосіб глибокого занурення аукціоніста (що постає водночас і автором/адресантом, і адресатом/глядачем, і навіть жанром або середовищем, в якому відбувається акція) у своє «Я». У цьому випадку саморефлексія автора є моделлю для саморефлексії реципієнта як екзистенційної іпостасі, що споглядає себе у «власних 4-D фільмах».

2. *Метод «подвійного кадру» (double cropping)*, як відомо, був описаний

Р. Ешельманом при дослідженні механізму реалізації перформатизму – сучасної культурної компенсаторної реакції (фасцинації¹), яка породжує відповідний естетичний контекст – глибоке емоційне переживання (радість, захоплення, екстазу тощо – так званій «зовнішній кадр»), що, у свою чергу, спонукає акціоніста до виявлення високих смислів навіть у повсякденній

¹ У даному випадку йдеться про *фасцинацію* як спосіб управління мотивацією людини через посередництво перформансу.

ситуації. На етапі співучасті у перформансі означена стратегія зумовлює незаангажоване сприйняття проблеми реципієнтом, що мотивує його до:

- відмови від спотворених уявлень про цінності добра, свободи, щастя, правил гри, масок, нав'язаних соціумом;
- відвертої розмови про те, що об'єктивно турбує або цікаво;
- відкритості для нових взаємин через вчинки моральнісного самовизначення, незважаючи на побоювання здатися слабкодушним або смішним;
- внутрішньої готовності змінюватися навіть попри шалений опір соціуму.

3. *Дизайнова провокація* – це метод досягнення уразливої і дивовижної ексцентричності образу (персонажу, події, досвіду), виявленої поза межами універсальної норми.

4. *Soft-norm* – це прийом надання формі пластичності, плинності, невизначеності. В умовах розмитого медіуму, жанрової різноманітності і ментального хаосу «м'яка норма» постає чинником семіотичної консолідації, своєрідним *хештегом*, привнесеним із відео- та медіа-арту. З одного боку, він локалізує концепт в мережевому просторі, а з іншого – вказує на опосередкованість образів, джерело яких – не предмети матеріального світу, а їх інформаційні (текстові) відтворення.

5. *Конструктивний пастіш* – це метод створення свідомо деформованої копії, зіставлення різних імітації художньої практики минулого. Об'єктами пастішу можуть поставати сюжети, авторський стиль, художні течії і школи. Одним із прикладів пастішу вважаємо *пост-жанровий живопис*.

6. *Normcore*¹ (стандартний базовий стиль) – це субкультурний жест мілленіалів «цифрової епохи», заснований на свідомому, спеціальному прийнятті зовнішньої невибагливості і прагненні виглядати «як усі». Стиль нормкору цитує скандинавський або японський мінімалізм, модернізм, дизайн 50-х, 60-х, усіляке ретро. Прибічники цього стилю прагнуть до відкритості, взаєморозуміння і найвищої соціалізації. Ідеологи *нормкору* [19] стверджують, що за вибором дизайну повсякденності ховається відмова від індивідуалізму на користь здобуття свободи, яка не залежить від унікальності. При цьому, як пояснює своїм читачам сайт Wonderzine, нормкор аж ніяк не означає ігнорування власної індивідуальності, а пропонує новий спосіб її вираження – «виділятися не виділяючись» [14]. Ось чому в живописі, аудіоінсталяціях, скульптурах і кінематографі нормкору робиться акцент на тому, щоб, з одного боку, не підкреслювати індивідуальність акціоніста, а з іншого – реалізувати її таким оригінальним способом.

7. *Антропоморфізація* – це засіб художнього зображення, при якому певний предмет, явище в різних аспектах уподібнюється людині; привнесення до тексту враження постійної людської присутності, яке набуває найрізноманітніших виявів з допомогою багатьох чинників, спроектованих на ті чи ті явища природи, історії.

¹ За однією версією, слово **normcore** в англійській мові утворено від *normal* (“нормальний, звичайний, стереотипний, повсякденний”) і *hardcore* (“фанатично відданий; неприкритий, махровий”); за іншою – від *normal* (“нормальний, звичайний”) і *core* (“суть, сутність, серцевина, ядро”).

8. Meta-Cute – це спосіб навернення світу дорослих до світу дитячої невинності та простоти (але в жодному разі не інфантильності!); спроба вийти за межі правил гри «дорослої цивілізації». На додаток до химерних персонажів і сюжетних ліній та антропоморфних символів, прийом *meta-cute* включає в себе «запасний» плоский («чистий») дизайн.

Впровадження цих стратегій потребує заміни пасивного арт-споглядання перформативним *вчинком*, тобто духовного переображення адресата, розкриття у ньому таких здібностей:

- осмислення доцільності апостольської поради: «не пристосовуйтеся до віку цього, але перемініться відновою розуму вашого» (Рим., 12, 2);
- відродження ставлення до творчості як до духовної практики, уміння результативно трактувати парадокс;
- орієнтації на Красу як на творчу свободу духа;
- відновлення активного прагнення до Істини на основі віри – розумної, сердечної і незгасної;
- визначення аддитивного об'єму мистецької проблеми на основі створення мотиваційних альянсів співбуття з її сутністю;
- здатності до співпраці в любові з альтернативною позицією (в часі і просторі) та її носіями (як носіями цінності образу Божого) – можливо, до часу «незнаними і не шанованими, але не розпачливо безнадійними» (2Кор. 4,8-9) – заради перспективи утвердження Істини;
- осмислення неоднозначності («метаксуюності») чистого художнього буття і толерації його присутності (більшої-меншої) у кожній арт-акції;
- здатність вийти за межі буденного сприйняття і пережити «досвід лимінальності», необхідний для внутрішньої зміни з тим, щоби збагнути: у непростому сучасному світі, завдяки милосердю Спасителя, кожен має шанс залишатись «у тому званні, в якому покликаний, не стаючи рабом людей» (1 Кор., 20, 23).

Ці здібності з усією очевидністю ставлять проблему *нової чуттєвості*, яка передбачає:

- *співбуття* у заданій спогляданім предметом *атмосфері*, *аурі* сприймання як основотвірній підставі для наступного його семасіологічного розпізнавання;
- *відкритість до пошуків автентичності*, що нівелює межі між трансцендентним і іманентним;
- антиномічну імпліцитність в осягненні сутнісного смислу проекту, акції.

Ефект такого роду естетичних новацій пов'язаний зі становленням метамодерністського художнього світобачення. Воно характеризується антиномічним співіснуванням архетипних наративів з новими смисловими горизонтами артефакту, відмовою від усталених каузальних зв'язків, звичних семіотичних формул, щоб за допомогою маргінальних відступів і коментарів зазирнути у запаморочливу безодню художньої епістеми [4]. У лабіринті метамодерністського художнього процесу відкривається можливість для пошуків семасіологічного співзвуччя, що здатне «нон-актуально

дисонувати» [3, с. 22]. Рекомбінуючи і примножуючи системи мовленнєвих еквівалентів, адресант і адресат аудіопроекту співорганізують перформативну гру видимих і невидимих версій екзистенціального, що отримують претензію на трансцендентний вимір [16, с. 4]. Такий методологічний підхід ґрунтується на перенесенні акценту з питання «ЩО є мистецтво?» на питання «ЧОМУ є мистецтво?», щоб прийти до розуміння його інструментальної природи.

Сказане дає підстави стверджувати, що явище арт-метамодернізму – це атмосфера, дух часу; нематеріальний ефір, що пронизує всіх і усе. Воно, як виявляється, постає тим художньо-ритуальним фронтиром, що змушує нас йти вперед – у напрямку нарощування «маси» утаємниченої Краси, через пошуки Зустрічі із Заслуженим Співрозмовником і готовності до такого синергійного руху. Утім, пропонується теза – це не догма, а лише запрошення до обговорення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла. Москва: Добросвет; КДУ, 2006. 258 с.
2. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. Київ: Факт, 2018. 284 с.
3. Даими Т. Манифест нон-актуального: отвори́ть дверь. Киев»Фолио», 2016. 178 с.
4. Делёз Ж. Логика смысла / пер. с фр. Я. И. Сирский. Москва: Раритет, 2008. 480 с.
5. Джеймисон Ф. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму / пер. з англ. і післямова П. Дениска. Київ: «Курс», 2008. 504 с.
6. Лиотар Ж.-Ф. Постмодернистская феноменология / пер. Янсон М. М. Санкт-Петербург:Алетейя, 2001. 301 с.
7. Мартынов В. И. Зона opus posth, или Рождение новой реальности. Москва: Издательский дом «Классика – XXI», 2005. 288 с.
8. Померанц Г. С. Дороги духа и зигзаги истории. 2-е изд. Москва; Санкт-Петербург: «Центр гуманитарных инициатив», 2013. 464 с.
9. Тарасов В. Б. От многоагентных систем к интеллектуальным организациям: Философия, психология, информатика. Москва: Эдиториал УРСС, 2002. 352 с.
10. Уоллес Д. Ф. Заметки о чувстве юмора Кафки / пер Поляринова А. С. Москва: КРУГ, 2015. 988 с.
11. Франзен Дж. Безгрешность / пер.Соколова Н. Г. Москва: Литагент Corpus, 2016. 780 с.
12. Эпштейн М. После будущего.Парадоксы культуры. Москва: Новое литературное обозрение, 2015. 384 с.
13. Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism. Updated Jun 25, 2015. URL:http://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/ten-key-principles-in-met_b_7143202.html (дата звернення: 09.10.2018).
14. Freinacht H. The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics. Book One / H. Freinacht. København:Metamoderna ApS, 2017. 414 p.
15. Hassan I. The Postmodern Turn: Essays on Postmodernism and Culture. Columbus: Ohio State University Press, 2017. 196 p.
16. Kirby A. Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture. New York ; London: Continuum, 2009. P. 2.
17. Samuels R. Auto-Modernity after Postmodernism: Autonomy and Automation in Culture, Technology and Education. Los Angeles,University of California. 220 p. doi: 10.1162/dmal.9780262633598.219.
18. Turner L. Metamodernism: A Brief Introduction. URL: <http://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/> (дата звернення: 02.10.2018).

19. Vermeulen T., van den Akker R. Notes on 'Notes on Metamodernism' // Notes on Metamodernism, on June 3, 2015. Режим доступа: // URL: <http://www.metamodernism.com/2015/06/03/misunderstandings-and-clarifications/> (дата звернення: 17.10.2018).
20. Voegelin E. *Equivalences of Experience and Symbolization in History* / ed. E. Sandoz, vol. 12 of *The Collected Works of Eric Voegelin*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2001. 271 p.

REFERENCES

1. Bodriyyar Zh. (2006), *Prozrachnost zla*. Moskva: Dobrosvet; KDU. (in Russian).
2. Hundorova T. (2018), *Kitch i literatura. Travestii*. Kyiv: Fakt. (in Ukrainian).
3. Daimi T. (2016), *Manifest non-aktualnogo: otvorit dver*. Kiev»Folio». (in Russian)
4. Delez Zh. (2008), *Logika smysla / per. s fr. Ya. I. Sirskiy*. Moskva: Raritet. (in Russian).
5. Dzhejmison F. (2008), *Postmodernizm, abo Logika kul'turi pizn'ogo kapitalizmu / per. z angl. i pislyamova P. Deniska*. Kiiv: «Kurs». (in Ukrainian).
6. Liotar Zh.-F. (2001), *Postmodernistskaya fenomenologiya / per. Yanson M. M.* Sankt-Peterburg: Aleteyya. (in Russian).
7. Martynov V. I. (2005), *Zona opus posth, ili Rozhdenie novoy realnosti*. Moskva: Izdatelskiy.
8. Pomerants G. S. (2013), *Dorogi duha i zigzagi istorii. 2-e izd.* Moskva; Sankt-Peterburg: «Tsentr gumanitarnyih initsiativ». (in Russian).
9. Tarasov V. B. (2002), *Ot mnogoagentnyih sistem k intellektualnyim organizatsiyam: Filosofiya, psihologiya, informatika*. Moskva: Editorial URSS. (in Russian).
10. Uolles D. F. (2015), *Zametki o chuvstve yumora Kafki / per Polyarinova A. S.* Moskva: KRUG. (in Russian).
11. Franzen Dzh. (2016), *Bezgreshnost / per. Sokolova N. G.* Moskva: Litagent Tsorpus. (in Russian).
12. Epshteyn M. (2015) *Posle buduschego.Paradoksyi kulturyi*. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie. (in Russian).
13. Abramson S. (2015), *Ten Basic Principles of Metamodernism*. Wesleyan University Press. URL: http://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/ten-key-principles-in_et_b7143202.html. (in English).
14. Freinacht H. (2017), *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics. Book One* Kobenhavn:Metamoderna ApS. (in English).
15. Hassan I. (2017), *The Postmodern Turn: Essays on Postmodernism and Culture*. Columbus: Ohio State University Press. (in English).
16. Kirby A. (2009), *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. New York; London: Continuum. (in English).
17. Samuels R *Auto-Modernity after Postmodernism: Autonomy and Automation in Culture, Technology, and Education*. Los Angeles,University of California. doi: 10.1162/dmal.9780262633598.219. (in English).
18. Turner L. *Metamodernism: A Brief Introduction*. URL: <http://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/>. (in English).
19. Vermeulen T., van den Akker R. Notes on 'Notes on Metamodernism' // Notes on Metamodernism, on June 3, 2015 // URL: <http://www.metamodernism.com/2015/06/03/misunderstandings-and-clarifications/> (in English).
20. Voegelin E. (1989), *Equivalences of Experience and Symbolization in History* / ed. E. Sandoz, vol. 12 of *The Collected Works of Eric Voegelin*. Baton Rouge: Louisiana State University Press. (in English).

Резюме. З метою виявлення особливостей метамодерністичної артпрактики обґрунтовано її перспективи як антиномічного співбуття у єдиному творчому процесі інтуїтивного чуття Краси і енергійного поривання Розуму, індивідуального духу свободи і колективної логіки. На основі епістемологічного аналізу експертних оцінок жанрових різновидів відповідної артпрактики здійснено концептуальне узагальнення антропологічної та естетичної парадигми метамодернізму та стратегій (метарефлексивності, перформатизму, осциляції, конструктивного пастішу; нормкору, антропоморфізації; meta-cute) формування належної компетентності його адресанта. Висунуто гіпотезу щодо актуалізації метасередовищем внутрішньої готовності творчої особи до свободи «задля».

Ключові слова: *акції постмодернізму, арт-практика метамодернізму, перформаційний поворот, синкретична естетика, стратегії «подвійного кадрювання».*

Summary. In order to identify the features of metamodernist art practice the prospects of it as an antinomic coping in the unified creative process of the intuitive sense of Beauty and energetic bursting of the Mind, the individual spirit of freedom and collective logic have been justified. On the foundation of epistemological analysis of genre varieties of the corresponding art practice, a conceptual generalization of the anthropological and aesthetic paradigm of metamodernism and strategies (metareflexivity, perforatizm, oscillations, constructive pastes, norms, anthropomorphisms, meta-sute) of forming the proper competence of its addresser has carried out. A hypothesis is put forward regarding the actualization of the medium of inner readiness of the creative person to freedom «for the sake».

Key words: *actions of postmodernism, art practice of metamodernism, performance twist, syncretic aesthetics, strategies of double cropping.*